

Ivan Fuček

»NE PRAVI SEBI UREZANA LIKA...« (Izl 20,4-7)

Može se reći da je prvi dio prve Božje riječi, koji smo već promotriili, *pozitivan* (=izriče zapovijed), a drugi je dio *negativan* (=izriče zabranu). I taj smo dio donekle taknuli pod naslovom »Nemoj imati drugih bogova osim mene«. Ovdje se dalje nastavlja tekst iz Biblije, pa zato nije čudno što su neke Crkve i zajednice do danas smatrale da je to već »druga Božja riječ«, tj. druga zapovijed, kako je rečeno u prijašnjem promatranju. (Vidi *Obnovljeni život*, XL (1985), 385, bilj. 10.).

Ako je prvi dio prve Božje zapovijedi više *argumentativan*, znači onaj koji normira i obrazlaže, za drugi dio se može reći da je više-manje *pareneza*, tj. poruka koja potiče. Ipak ostaje, bez ikakva moralizma i legalizma, ono što je oduvijek poštovala tradicija kršćanske zajednice: prvi je dio »zapovijed«, a drugi je dio »zabrana«; tako je donedavna stajalo i u našim priručnicima moralne teologije i u katekizmima.

U svakom slučaju, »prva Božja riječ«, kako se vole izražavati moderni bibličari i teolozi, s prve ploče zapovijedi, zaista je *temelj* i *izvor* svima ostalima, ne samo zapovijedima s prve nego i zapovijedima s druge ploče, pa stoga najvažnija. Čovjek je uzdignut do nazočnosti »živoga« (1 Sam 17,26) i »svetoga« (Am 4,2) Boga sa svrhom da čuje i primi poruku o bitnim vidicima cjelokupne stvarnosti, a najprije o Temelju i Svrši svega što jest, da po njoj uredi svoj život za vremenitost usmjeren prema vječnosti. Bez toga uzdignuća čovjeka ili, drukčije rečeno, bez toga sniženja, silaska (*katábasis*) Boga prema čovjeku, poruka ne bi bila moguća. Ali sada postoji taj otajstveni dijalog Boga s čovjekom, koji se sada događa u Utjelovljenome Božjem Sinu i našem Bratu Isusu Kristu, *prototipu* i bližoj normi našega religiozno-moralnog ponašanja; dijalog kao između osoba, između Božjeg »Ti« i malog čovjekova »ja«. Taj je dijalog nepomučeno ostvaren u Isusu Kristu, savršenoj Očevoj slici, zato uzoru i normi.

Bog poziva čovjeka *stvaranjem*: zove ga poimence i daje mu zadatak. *Nakon pada* Bog poziva čovjeka mnogostrukom objavom preko Zakona i Proroka. *Nadasve* zove ga *novim stvaranjem* u Misteriju Utjelovljenja, života, muke i smrti svojega Sina, potvrdivši mu poslanje krunom pashalnoga otajstva – Uskrsnućem. To je čovjekov put. On treba da se opredjeli slobodno. Poziv nije nepoznat, jer se, osim u savje-

sti danas jasno čuje preko Kristove Crkve, a za svaka krštena čovjeka napose je opečaćen sakramentom krštenja.

Ističemo: ono što Bog pozitivno izriče u »prvoj riječi« nije vrijedilo samo nekada u davno doba za Izraelce pod Sinajem ili u pustinji nego je ta poruka u Kristu, koju je on životom najsavršenije ostvario, *temelj* ne samo ljudskoga nego i kršćanskoga religiozno-etičkog ponašanja. Ovaj pak »negativan« vidik prve riječi govori o strašnoj napasti za čovjeka svih epoha, svih kultura i civilizacija, za čovjeka primitivna kao i ovog na vrhuncu najmodernijih ljudskih dostignuća: »Ne pravi sebi urezana lika niti kakve slike onoga što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom. Ne klanjaj im se niti im služi« (Izl 20,4-5).

Pitamo se ima li ta i takva poruka, upotrijebivši pravila tzv. »teološke hermeneutike« (=nauke koja nam tumači smisao Božje poruke za našu sadašnju situaciju) ikakva smisla za nas kršćane ovoga povijesnog trenutka. Mi nemamo ambicija praviti »likove bogova«, njima se klanjati, prinostiti im žrtve. Daleko je naš moderni mentalitet od tih ludorija! Daleko smo od praznovjerja u kojekakve mitove, kumire, fetiše, idole napravljene ljudskim rukama prema kombinacijama čovjekove mašte.

Ipak, možda riječi, upravo te riječi poruke, kad uđemo u njihov smisao, kada smisao sagledamo sa svih strana, možda, velim, nisu nikada bile aktualnije negoli danas. One su upravljene čovjeku svih vremena, napose čovjeku koji je u opasnosti da si napravi svoje bogove, da zaluta s prava puta, da napusti pravoga Boga jer se taj više »ne javlja«, jer »šuti«, jer nije aktualan za naše vrijeme. Pogledajmo nije li zaista ta i takva poruka upravo za nas – za mene i tebe – bitna ovoga trenutka.

Smisao poruke, ne prevara slova

Prije svega treba kazati da se u toj Božjoj poruci ne radi ni o kakvoj zabrani *prave umjetnosti*. Biblija ju je uvijek poštovala. Ali ovdje je riječ – gledajući slovo – o predočivanju *lažnih* božanstava sa svrhom bogoštovlja. Riječ je o oblicima ljudskih likova, životinjskih, likova ptica, gmizavaca i riba, raznih astralnih predmeta, spomenika – koji su ponazočivali »imperatore-bogove«, katkad naslikanih simbola – kao u egipatskoj, babilonskoj, šumerskoj religiji – koje običan čovjek nije znao niti odgo-netnuti, zatim različitih likova odljevenih od mjedi, zlata, srebra – slično »zlatnom teletu«, simbolu svih otpada od Boga. Mojsije je još razgovarao s Jahvom u samoći na brdu kada je narod otpao od Saveza: »Požuri se dolje! – progovori Jahve Mojsiju. – Narod tvoj, koji si izveo iz zemlje egipatske, pošao je naopako. Brzo su zašli s puta koji sam im odredio. Napravili su sebi tele od rastopljene kovine; preda nj pali ničice i žrtve mu prinijeli uz poklike: Ovo je tvoj bog, Izraele, koji te izveo iz zemlje egipatske! Dobro vidim – reče Jahve Mojsiju – da je ovaj narod tvrde šije. Pusti sada neka se moj gnjev na njih raspali da ih istrijebim« (Izl 32,7-10).

Zapravo se Bog *ne može* slikati niti prikazati kipom. Bog je apsolutni Misterij, neizreciv – ni riječima, a ni bilo kakvim komunikacijskim sredstvom. Subotari, razni sektaši te vjerni židovi, koji poštuju stare predaje, ne dopuštaju nikakav kip, sliku, simbol Boga. Donekle je to zaista ispravno jer čovjek Boga ne može »prikazati«. Svaka umjetnina, i Michelangelova i Rafaelova i Meštrovićeva (da spomenem samo najveće od velikih) statički prikazuje tek neku blijedu crtu (u potpunoj analogiji), na ograničeni ljudski način, tek djelić Božje savršenosti. Svaka fotografija, drama, film, smotre ma kakva oblika naši su ljudski pokušaji predočivanja: »mišja perspektiva«. Boga ne možemo predočiti, a još manje »obuhvatiti«. Pred njima možemo, smijemo i moramo adorirati u šutnji divljenja poput Fra Angelicovih anđela.

A ipak su i židovi imali hram i kovčeg zavjetni, koji je bio »podnožak« Božjim »nogama«, premda Bog-Jahve nema ni nogu niti mu je potreban podnožak, a još manje potrebno mu je »mjesto« (hram) u kojem će »stanovati«. Osim toga, svi su starozavjetni proroci nastojali na neki način ljudskim govorom izraziti Boga, približiti ga čovjeku, pa su pronalazili riječi kao: »Bog silni«, »uzvišeni«, »koji blagoslivlje«, »kažnjava«, koji je »gospodar neba i zemlje«, »prijatelj ljudi«. Sam Božji pak Sin opisivat će ga kao »milosrdna oca«, »dobrog pastira«, »gospodara«, »kralja«, »milosrdna Samarjanina«.

Što iz toga slijedi? Jednostavna istina da poruku zapovijedi *treba shvatiti ne po slovu, nego po duhu*. Dvije krajnosti valja isključiti. Jedna je pogrešno načelo koje kaže: budući da o Bogu ne možemo govoriti prikladno, bolje je o njemu šutjeti i ništa ne kazati jer ono što kažemo ili umjetnički prikažemo nikako ne odgovara stvarnosti. Tako nam savjetuju i neki filozofi s Witgensteinom i neki teolozi »Božje smrti« s Burenom, Altizerom i s D. Sölleovom. Druga je krajnost svesti Boga na razinu pukoga čovjeka partnera zaniijekavši svaku analogiju – a na toj su razini danas neki teolozi dijaloškog personalizma. Svi filozofi, svi pravi teolozi i svi propovjednici kroza sve epohe povijesti čovječanstva, dapače, u svim religijama svijeta – o čemu bi mogli govoriti povjesničari poput Toinbyja ili etnolozi poput W. Schmidta – nastojali su se, ma kako nesavršeno, izraziti o Bogu, približiti ga čovjeku, znajući i priznavajući da je Bog beskrajno udaljen od stvorenja.

U svakome slučaju, možemo kazati današnjim teološkim izrazom koji potječe od K. Rahnera: mi o Bogu smijemo, možemo i moramo govoriti. Taj je govor »kategorijalan«, tj. s obilježbama prostora, vremena i povijesti, dakle, mi se ljudi služimo onim sredstvima izražavanja i komuniciranja koje jednostavno imamo. Drugih mogućnosti čovjek na zemlji nema. S jedne strane, to što kažemo o Bogu nipošto nije lažno, jer naš je govor sličan govoru samog Božjeg Sina o Ocu, proroka i apostola i jer je u tome nastojanje da ga osjetimo bliskim, uvijek i svagdje nazočnim, *immanentnim* ovome našem stvarnom svijetu, što znači da je Bog tu, da nije daleko od nas, dapače, da je živ i djelotvoran u svemu, a nadasve u ljudskome srcu. S druge pak strane, Bog je neizmjereno udaljen od čovjeka, uzvišen, apsolutni Duh, pa s istim teološkim jezikom izražavamo da je *transcendentan* – da nadilazi sve što mi vidimo, što možemo zamisliti. Takav se Bog kroz *povijest spasenja* legitimirao kao čovjekov Spasitelj i najveći prijatelj: Bog ljubavi i dobrote!

Dakle, o Bogu ne smijemo šutjeti, nego ga smijemo uvijek iznova pokušavati tepajući prikazivati, izražavati se o njemu, upotrijebivši sva umjetnička sredstva, približiti ga ljudskoj mašti, napose ljudskome srcu. Ako to ne činimo, opasnost je da Boga brzo zaboravimo: buka svijeta, buka motora i svih naših izuma toliko je zaglušna da ga više nećemo čuti, a prestanak pokušaja da si ga ne samo riječima nego i umjetnički približimo dovest će nas pomalo do gubitka njegove prisutnosti. Dakle, sav taj problem ide za tim da u negativnom djelu prve zapovijedi, prije svega, otkrijemo *smisao* poruke a da nas ne zavede slovo. Putokaz treba da nam budu upravo nastojanje ponažočivanja Boga u Starome zavjetu (*hram, kovčeg zavjetni*), zatim *objava u Isusovoj osobi* i njegovim djelima i govorima, pa tisućljetna *praksa Crkve* izražena osjećajem vjernika vođenih Duhom Svetim.

Ostaje poruka: Bog je drukčiji

Danas se često misli da je u frazi »Bog je drukčiji« već sve samo po sebi protumačeno i jasno. Želi se reći: Bog je za nas apsolutni Misterij. On je apsolutno drukčiji od svega stvorenoga. Nije gromovnik i samo strogi sudac, nije prostoran, nije vidljiv,

opipljiv, nema dimenzija, nema povijesti – nema, dakle, u njega nikakva vremena, on ne traje, nije ni star ni mlad, nema nikakva oblika prema mjerilima, zato ga astronaut Gagarin i nije »susreo« u stratosferi, a ni drugi na Mjesecu. Ipak je taj i takav Bog – Bog ljubavi koji jest »svagdje i na svakome mjestu«, kako smo nekad učili prema rimskome katekizmu. Pa ako se neki moderni pisci vrlo trude da kažu kako je Bog najviše prisutan u čovjekovu srcu, jer samo je čovjek osobno biće u vidljivom, nama poznatome svijetu i kome je ponuđena milost, tj. sam Božanski život u sebi da postane »dijete«, onda je to propinjanje puno duboka smisla koje ide za tim da nam Boga prikaže kao živo, osobno Biće, premda nedokučivo, ipak u trajnome osobnom dijalogu s »ti« čovjeka, dapače, s »ti« svakoga čovjeka napose. Tu treba tražiti i zadnji temelj morala i zadnji temelj duhovnosti za sve čovječanstvo i za svaku pojedinu od 5 milijardi ljudskih osoba.

Bog je apsolutni Duh, Stvoritelj. Ne u tome smislu kao da je jednom sve stvorio pa onda otišao na »ferje«; on trajno stvara, svakoga trenutka o njemu ovisi sve: svaki listić na drvetu, svaka travka u vrtu, svaki cvrkut ptice u zraku i svaki pokret ribe u vodi; on podržava svaki život i svaki pokret, u svemu jest i sve je u njemu, u svemu radi i sve prožima a da ipak sve nije Bog u panteističkome smislu, a da je ipak od svega neizmjerljivo različan. »Ni vlas s glave ne pada bez Boga«, sjedine ne dolaze bez Boga, misao se u našem mozgu ne rađa bez Boga. Bog je temelje svake čovjekove ideje, zamisli, nacрта, plana, odluke: čovjek ne može misliti, željeti i odlučivati a da ga ne podržava i vodi Bog. Pri tome ostaje nepojmljiv samo – misterij: moja ljudska sloboda, napose njezino negativno djelovanje, tj. sloboda negativne odluke, odluke protiv Boga, jer takva je odluka moralno (ne »fizički« – ako se želimo tako izraziti) posve moja ljudska; *moje vlastito djelo*.

Kroz molitvu, studij, ponovno razmišljanje sve dublje ulaziš u tu tajnu Boga, s njom sve bližije živiš, nekako se srasteš, ona ti postaje sve manje daleko, a sve više »domaća«. Tako malo-pomalo počinješ živjeti i djelovati u Bogu i po Bogu, s Bogom i iz Boga, što zapravo označuje moralni i duhovni život. Stoga je izvanredno važno da imaš takvu biblijsku i teološku ispravnu sliku o Bogu, jer u našim predodžbama, u prikazima Božje stvarnosti, ima toliko krivih slika o Bogu, pravih karikatura. Ali tu ima još jedna misao. Borba protiv Boga nije uvijek borba protiv pravoga Boga, naprotiv, može biti borba protiv »vjetrenjača«, tj. protiv kojekakvih naših predodžbi – više-manje maštovitih, ali uvijek nestvarnih – koje nemaju upravo ništa zajednička pa ne znam kako proširili analogiju bića s onim što treba da bude *prava slika o Bogu: biblijska* (Bog Abrahamov, Izakov, Jakovljevi, Bog proroka, napose Bog Isusa Krista), *kršćanska* (Bog apostola, prve Crkve, prave Kristove Crkve sve do danas), *mistička* (kakvu je kroza svetu povijest milost izgrađivala u dušama religioznih genija kršćanstva).

Slika o Bogu, dakako, uvjetuje i *sliku o čovjeku*: hoće li taj čovjek biti apsolutno autonoman ili autonoman toliko da je za svoja djela apsolutno odgovoran Apsolutnome; da li će taj čovjek biti pošten, vođen načelima pravednosti koja prelazi u ljubav ili točnije: principima ljubavi prema suljudima, ili će biti vođen načelima smještenim negdje u tešku sebičnost; hoće li taj čovjek biti upravljen prema nadzemaljskoj, dakle, eshatološkoj svrsi života (prema Bogu i gledanju Boga kroza svu vječnost – kako uči objava i Kristova zajednica) ili će mu cilj biti samo u »ovozemaljskom gradu«; hoće li taj »demijurg svijeta« – čovjek, biti gospodar svijeta bez ikakve moralne apsolutne maksime koja bi ga po sebi obvezivala ili će si sam stavljati svoje maksime, tako da će ga vlastita djela sve više voditi u smrt pa da tim »apsurdom« sve završi – to, naravno, ovisi o tome kakvu si je čovjek stvorio sliku o samome sebi i kakvom se slikom o sebi želi voditi kroza svoju povijest.

U svakome slučaju, rezultat ove meditacije u »negativnom« dijelu prve Božje zapovijedi dovodi nas do pozitivnog zahtjeva: *predati se Bogu*. To je jedina prava mudrost. Najdublji smisao prve Božje zapovijedi jest upravo, napustiti lažne bogove i priznati pravoga Boga. Bog je Apsolutan, neovisan, ja-čovjek jesam stvorenje potpuno ovisno o Bogu. Znači: imam pravi život čovjeka i kršćanina samo utoliko ukoliko se *predam Bogu*. A predati se Bogu čovjek je oduvijek smatrao *teškim*, oduvijek je strepio da će time izgubiti, da više neće biti on. Tek sveci, koji su i sami prije obraćenja bili daleko od predanja Bogu, kao Augustin i Ignacije, pa obraćenici kao Claudel i Maritain, svjedoče da je život nakon predanja Bogu tek pravi život – »vita vera« (Ignacije), život slobode, duševnoga mira, mira savjesti i stoga prave radosti. I tu dotičemo onaj kršćanski paradoks tako karakterističan za moralni život: što si bliži Bogu, što se njemu više predaš, to si slobodniji, smireniji, radosniji, puniji inicijative, sposobniji za vrijedna djela... »Zaista, zaista, kažem vam: ako pšenično zrno, pavši na zemlju ne umre, ostaje samo; ako li umre, donosi obilat rod« (Iv 12,24). Čovjek pak u svojoj ograničenosti misli da će »očuvati« sebe, svoju slobodu, osigurati svoju autonomiju, ako »ostane sam«, tj. ako ostane što dalje od Boga.

No što zapravo znači »predati se Bogu«? Nije li to neka asketska fraza koja zapravo ne znači ništa realno? Nemojmo zaboraviti da su o Božjoj nazočnosti napisane prekrasne stranice kršćanske literature.¹ One ne opisuju ništa nestvarno kada govore o životu »pod okom Gospodnjim« ili »pod Božjim pogledom«, kad žele potaknuti da se »hodi u istini« daleko od svaka lutanja, u »prisutnosti duše samoj sebi« u trajnom »traženju Boga«.²

Nemojmo zaboraviti da je lozinka Isusa Krista bila *ostvarivati volju Očevu*: »Jelo je moje vršiti volju onoga koji me posla i dovršiti djelo njegovo« (Iv 4,34). »Ja ne tražim svoje volje, nego volju onoga koji me posla« (Iv 3,30). »Jer sidoh s neba ne da vršim svoju volju, nego volju onoga koji me posla« (Iv 6,38). Ozdravljeni slijepac od rođenja pred farizejima daje svjedočanstvo o Isusu: »Je li tko bogobojazan i vrši li njegovu volju, toga Bog uslišava« (Iv 9,30). Krist Gospodin nije činio ništa nestvarno. On nam je pokazao put. On je naša stvarna i konkretna norma. Činiti ono što Bog hoće znači životom se razlikovati od svijeta, od nekršćana, od ateista s kojima si, možda, zajedno na radnome mjestu. Kršćanin živi od vjere i u vjeri, dok ateist nema vjere. Kršćanin živi ovdje, ali ne za zemaljske stvarnosti, nego za drugi život, a ateist nema ništa drugo, osim zemaljskoga progressa. Kršćanin u vjeri prihvaća život kakav jest. On je u nekome smislu pesimist s obzirom na zemaljske stvarnosti (K. Rahner), jer u njih ne postavlja svoju zadnju nadu, on čeka vječnu domovinu i za nju se priprema svakim danom. S druge strane pravi je kršćanin optimist s obzirom na apsolutnost nadzemaljskih dobara. On zna da sve prolazi kroza smrt, da je on usidren u nadu apsolutne sretne budućnosti koja ga oslobada od svih zemaljskih utopija: »Što oko ne vidje i uho ne ču, i u srce čovječje ne uđe, to pripravi Bog onima koji ga ljube« (1 Kor 2,9). Pravi kršćanin nastoji ljubiti Boga više nego sebe sama, a bližnjega, čak i neprijatelja (Lk 6, 27-36; Mk 5, 38-48) kao sebe sama. Kroz obične dužnosti i u njima on doživljava Božju ljubav, još točnije, doživljava govor osobe koja zaista voli i u njoj puni smisao svojega života i rada.

¹ Kao odlično duhovno štivo u tom smjeru preporučujemo: FRANJO OD SVETE MARIJE, *Sebi i Bogu prisutan*, Metanoja 65, KS, Zagreb 1982.; V. HALAMBEK, *Kapi za srce*, FTI, Zagreb 1987.

² Usp. prema poglavljima iste knjige.

Poznat je starokršćanski tekst iz *Poslanice Diogenetu*. On nedvoumno postavlja granicu između kršćana i nekršćana a obzirom na praktičan život. Želi istaknuti u čemu je to biti »drukčije« nekoga kršćanina, u čemu je to transcendentno za sva vremena, pa je jednako punovažno i danas za svakoga kršćanina koji to zaista želi biti. Čitamo ondje:

»Kršćani se ne razlikuju od ostalih ljudi ni područjem na kojemu stanuju, ni jezikom, ni načinom života. Ne žive u vlastitim gradovima, ne služe se nekim neobičnim jezikom, ne provode neki osobiti život. Nisu taj način života nekim razmišljanjem i nastojanjem pronašli radoznali ljudi. Nisu zaštićeni ni ljudskim zakonom kao neki drugi.

Nastanjujući grčke i barbarske gradove, gdje je koga sudbina postavljala, prihvaćajući svagdje domaće običaje o odijevanju, hrani i uopće načinu života, oni žive i time predlažu izvanredan i prema jednodušnome mišljenju svih nevjerojatan način života. Žive u vlastitoj domovini, ali kao došljaci. Kao građani s ostalima imaju sve zajedničko, a sve trpe kao tuđinci. Svaka im je tuđa pokrajina domovina, a svaka domovina tuđina. Žene se kao i ostali i rađaju djecu, ali ne odbacuju (još nerodenu) djecu. Imaju zajednički stol, ali ne i postelju.

U tijelu su, ali ne žive po tijelu. Provode život na zemlji, ali na nebu imaju domovinu. Pokoravaju se izglasanim zakonima, a načinom svojega života nadvisuju zakone. Ljube sve, a svi ih progone. Preziru ih i osuđuju. Ubijaju ih, a oni oživljavaju. Siromasi su, a obogaćuju mnoge. U svemu oskudijevaju, a svime obiluju. Sramote ih, a i u sramoti doživljavaju slavu. Glas se o njima nađaleko širi. Izruguju im dobar glas, a svjedoče o njihovoj pravednosti. Vrijeđaju ih, a oni blagoslivljaju. Ponižavaju ih, a oni iskazuju čast. Kada dobro čine, kažnjavaju ih kao zločince. Dok podnose kaznu, raduju se kao da oživljavaju. Židovi ratuju protiv njih kao protiv tuđinaca, a pogani ih progone. Mrzitelji ne mogu iznijeti razloga zbog kojega su im neprijatelji.

Da kažem jednostavno: što je duša u tijelu, to su kršćani u svijetu. Duša se nalazi u svim dijelovima tijela, a kršćani u svim gradovima svijeta. Doduše, duša prebiva u tijelu, ali nije od tijela. I kršćani se šire u svijetlu, ali nisu od svijetla. Nevidljiva duša stanuje zatvorena u vidljivu tijelu. I kršćane vidiš u svijetu, ali je njihova pobožnost nevidljiva. Tijelo mrzi i progoni dušu, jer mu duša zabranjuje uživanje naslada, ali mu ona nije nanijela nikakve nepravde. Svijet mrzi kršćane, jer se kršćani bore protiv zlih požuda, a ipak mu ne nanose nikakve nepravde.³

Duša ljubi tijelo i njegove udove, a tijelo mrzi dušu. Kršćani ljube svoje mrzitelje. Duša je zatvorena u tijelu, ali ona drži na okupu cijelo tijelo. I kršćani se nalaze u svijetu kao u tamnici, ali oni drže na okupu svijet. Besmrtna duša stanuje u smrtnome šatoru. Kršćani žive na ovom svijetu kao tuđinci u raspadljivim tijelima i iščekuju nebesku neraspadljivost. Duša koja se djelomično odriče jela i pića postaje bolja. I kršćana je svakim danom sve više, iako su izvrgnuti mukama. Bog ih je postavio na takav položaj s kojega im nije dopušteno pobjeći.«⁴

³ Bez obzira na to što se u tekstu osjeća stanoviti platnoski dualizam (»tijelo kao tamnica duše«), misao je koju autor *Poslanice* želi istaknuti dragocjena: kršćanin naoko živi jednako kao i svi ostali ljudi, ali se zapravo njegov život vjere, dakle u Duhu, posve razlikuje.

⁴ Prijevod na hrvatski usp. u: *Časoslov naroda Božjega, Vlastita slavlja*, sv. 3, KS, Zagreb 1973, 1693-1694; I. GARGANO. »Il discorso a Diogeneto. Cristiani nell' impero: il paradosso di un' entità anonima«, *15-nel mondo da credenti, Parola spirito e vita. Quaderni di lettura biblica*, EDB, Bologna, 1987, 249-259.

Dakle, kršćani su, prema *Poslanici Diogenetu*, potpuno uklopljeni u postojeće društvo, onodobno rimsko društvo, mi u pluralističko društvo našega doba tj. društvo koje se vodi najrazličitijim nazorima na svijet, raznolikim ideologijama i koje zastupa različite »kulture« i »kulturna dobra«. U toj raznolikosti ističe se jednodušnost kršćana u svemu. Ističe se njihova poslušnost državnim zakonima, ali u punoj kršćanskoj slobodi. Ističe se »drukčiji« život kršćana, život koji potiče i opominje današnje kršćane. Umnogome nas zastiduju.

Ta slično se izražavao i sv. Pavao: »Kao nepoznati, a poznati; kao umirući, a evo živimo... kao žalosni, a uvijek radosni; kao siromašni, a mnoge obogaćujemo; kao oni koji ništa nemaju, a sve posjeduju« (1 Kor 6, 9-10). »To pak blago imamo u glinenim sudovima, da izvanredna ona sila bude očito Božja, a ne od nas. U svemu pritisnuti, ali ne pritiješnjeni; dvoumeći, ali ne zdvajajući; progonjeni, ali ne napušteni; obarani, ali ne oboreni – uvijek umiranje Isusovo u tijelu prenosimo, da se i život Isusov u tijelu našem očituje« (2 Kor 4, 7-10). Ovamo ide još i onaj Pavlov glasoviti odlomak: »Sve do ovoga časa i gladujemo, i žeđamo, i goli smo, i pljuskaju nas, i beskućnici smo, i patimo se, radeći svojim rukama. Proklinjani blagoslivljamo, proganjani ustrajavamo, pogrđivani, tješimo. Kao smeće svijeta postadosmo, svačiji izmet sve do sada« (1 Kor 4, 11-13).

Od sličnih razmatranja Drugoga vatikanskog sabora uzmimo samo ovu misao: »Nužda i dužnost uistinu nagone kršćanina da se kroz mnoge nevolje bori protiv zla i da podnese smrt. Ali pridružen pashalnome misteriju, kao što je suobličen Kristu u smrti, tako, nadom ohrabren, ide u susret uskrsnuću« (GS 23).

Ali da ovo »biti drukčiji« od svijeta ne bi dalo neku pogrešnu crno-bijelu sliku, da ne bi izgledalo kao da Crkva druge isključuje, Koncil ovako nastavlja: »To ne vrijedi samo za one koji vjeruju u Krista nego i za sve ljude dobre volje u čijim srcima milost nevidljivo djeluje. A budući da je Krist umro za sve i da je konačni čovjekov poziv stvarno samo jedan, i to božanski, moramo smatrati da Duh Sveti svima pruža mogućnost da se, na način koji je Bogu poznat, pridruže tome pashalnom misteriju. Takav je i tolik misterij čovjeka, misterij što ga vjernicima jasno otkriva kršćanska objava. Po Kristu i u Kristu razrješuje se zagonetka boli i smrti koja nas, izvan njegova Evanđelja, satire. Krist je uskrsnuo, svojom je smrću uništio smrt i darovao nam život da, kao sinovi u Sinu, vičemo u Duhu: Abba, Oče« (GS 23).

Teška napast za suvremenoga kršćanina

Prva nas zapovijed, dalje, vodi do idućeg razmatranja.

Mnogi tekstovi Svetoga pisma govore da je Sotona čovjekov trajni neprijatelj i da se postavlja kao antipod Boga (hebr. *sātān*, protivnik). Udomaćen je izraz đavao (*diabolos*, opadač, klevetnik), pučki »vrag«. Taj čovjeku sugerira svoju prvu zapovijed, posve oprečnu prvoj Božjoj zapovijedi, tj. »ja, Sotona, bog sam tvoj, nema na zemlji drugoga boga, osim mene«. Đavao pod najrazličitijim vidicima zavodi čovjeka, ali ostaje Božja zapovijed: »Ne klanjaj im se niti im služi« (Izl 20, 5).

Sotonu Novi zavjet naziva mnogim karakterističnim imenima: »veliki zmaj«, »stara zmija«, »đavao«, »Sotona«, »Zli«, »zao duh«, »neprijatelj«, »zavodnik«, »Belzebub«, »poglavica đavolski«, »Belial«, »lažac i otac laži«, »knez ovoga svijeta«, »ubojica ljudi i lažac od početka«. ⁵ Sotona se nameće kao jedini i apsolutni čovjekov gospodar; ipak skriva svoje ime, lice, pa čak i egzistenciju. I odlično uspijeva.

⁵ B. RIGAUX – P. GRELOT, »Antikrist«, *RBT*, 23-26; P. GRELOT, »Zvijeri i zvijer«, *RBT*, 1531-1534; J. B. BRUNON – P. GRELOT, »Zli duhovi«, *RBT*, 1519-1523; C. WIENER, »Kumiri«, *RBT*, 474-478; J. CORBON, »Kušnja – napast«, *RBT*, 478-486; W. HARRELSON,

Sotona ima svoj *rušilački plan*. Božji plan otvaranja i otkupljenja Sotona je od početka nastojao pretvoriti u groblje, a čovjekovu slobodu zauvijek prikovati uz bolesničku postelju. Prethodni đavolov neposluh Bogu uzrok je čovjekova pada, prema Tomi Akvinskom: »Đavao je posredni uzrok svih grijeha, jer je on čovjeka naveo na prvi grijeh.« Izravni je uzrok, na žalost, čovjekova zla volja. Prvim grijehom svi postadosmo grešnici prije negoli osobno sagriješismo. Tamo u Edenu počela je dramatična borba između dobra i zla da bi, potom, prožela svu ljudsku povijest. Ona će trajati, »po riječi Gospodnjoj (Mt 24,13; 13, 24-30 i 36-43), sve do posljednjeg dana. Ubačen u tu borbu, čovjek se mora neprestano boriti da prione uz dobro« (GS 37). Drugi vatikanski sabor ne skriva stvarnost »neprestane borbe s đavlom«, dapače, istaknut će čovjekovu nesposobnost da pobijedi bez Božje milosti: »Čovjek otkriva da je nesposoban da sam od sebe uspješno suzbija nasrtaje zla, tako se svatko osjeća kao okovan verigama« (GS 13). Slične izraze upotrebljava sv. Ignacije u *Duhovnim vježbama* kada govori o »Luciferu, krvnom neprijatelju naše čovječje prirode« (br. 136) koji napastuje sve ljude »po cijelom svijetu, ne izostavljajući nijedne pokrajine, nijednoga mjesta, nijednoga staleža, nijedne osobe posebice« (br. 141).

Švagog su trenutka našoj slobodi upravljena dva poziva: jedan od Boga, drugi od Sotone. A najdovrtljivije njegovo iznahašće jest danas u tome što je čovjeka pretežno uspio uvjeriti da Boga nema. Nema li Boga, očito, nema ni đavla. I jedno i drugo stare su »mitske priče«. Ne postoji li Bog, sve nam je dopušteno (Sartre). Ne postoji li đavao, napasti i grijeh puke su izmišljotine da zastraše čovjeka. Tako napastovan u dva smjera, čovjek današnjice sve više gubi smisao za zlo i grijeh, »samo onaj, naime, tko zaista nastoji oko dobra, može shvatiti što je zlo« (Claudel). Sotona je, dakle, antipod Boga; tako postaje apsolutni pobjednik.

No u biti njegova je vlast srušena. Tu su Kristov život, smrt i uskrsnuće. Kristov jedini poziv jest da bude čovjekov Spasitelj. Ali slijedimo za trenutak misao bibličara S. Lyonnet (koji je prije koju godinu davao duhovne vježbe papi Ivanu Pavlu II!). Lyonnet kaže da je cilj Kristova poslanja »da smrću uništi onoga koji ima vlast nad smrću, to jest đavla« (Heb 2,14), da »uništi đavolska djela« (1 Iv 3, 8); drugim riječima, »da Sotoninu vladavinu zamijeni vladavinom svojega Oca« (1 Kor 15, 24-28; Kol 1,13 sl.).⁶

Ništa kršćanin nije shvatio od Evanđelja ne vidi li da upravo Evanđelje »prikazuje Kristov javni život kao boj protiv Sotone«.⁷ Boj za Krista Gospodina traje od epizode napastovanja, »kad prvi put nakon prizora u raj u jedan čovjek kao predstavnik čovječanstva, 'sin Adamov' (Lk 3,38), biva suočen licem u lice s đavlom«, pa preko oslobođanja opsjednutih, o kojima čitamo napose u Markovu Evanđelju, preko protivljenja židovskih prvaka sve do vrhunca dramske borbe u muc i krvi križa. Tada se činilo da je Sotona pobijedio, zapravo »on nad Kristom nije imao nikakve vlasti«: Krist je umro odabravši smrt iz ljubavi za nas. Ali bitka se nastavlja u nama – članovima Kristova Tijela na Zemlji – sve do zaključne točke ovozemaljske povijesti, kada će Zli biti apsolutno pobijeden, kako naviješta Knjiga Otkrivenja (Otk 20, 10.14 sl.).⁸

Nakon ovih jasnih riječi egzegeta S. Lyonnet, može li netko kazati da Sotona nije postojao i da ne postoji? Nema li Sotone, Kristovo poslanje, život i smrt u borbi s njom puka su mašta u Isusovoj glavi i u glavama prve Crkve koja je sastavljala Evanđelja. Isus – »najbolji čovjek na svijetu« – ali se prevario (M. Machavec). Ali ta-

»The Second Commandment: No Image of God 'Thou Shalt not Make for Thyself an Idol', in ID., *The Ten Commandments and Human Right*. Fortress Press, Philadelphia 1980, 61-72.

⁶ S. LYONNET, »Sotona«, *RBT*, 1225-1228, ovdje 1226.

⁷ Na istome mjestu.

⁸ Na istome mjestu.

da ni Kristova Crkva na zemlji, kojoj je zadaća da bude pomoćnica u tom spasavanju čovjeka, nema nikakva temelja.

Tu se negdje diže i silan protest u ime pozitivne znanosti: je li moguće služiti se električnom energijom, radijem, televizijom, radarima, najhitnijim zračnim prometlima, kompjutorima koji se neprestano usavršavaju, osvajati uvijek nove svemirske prostore, vladati mikrotijelima u organizmima životinje i čovjeka, presađivati srce, a planira se i presađivanje glave, itd., i još uvijek vjerovati da ima đavla koji čovjeka nastoji upropastiti, ne za vremenitost, nego za vječnost. U vremenitosti on mu daje i čovjek se već klanja svojim produktima kao idolima; zapravo čovjek je danas njima vezan – ne može natrag. Progres sam nije zao, ali Zli se služi njegovom ljepotom i velebnošću kako bi čovjeka zaveo da u nj postavi svoju zadnju nadu. Tako progres postaje bogom.

Doduše, davao dugih ušiju, isplažena jezika, s rogovima na glavi, repom i kopitima, dlakav poput majmuna i crn, ovijen dimom i svjetlucavom vatrom, takav davao pobuđuje zabavu i smijeh, podsjeća na maštanja iz davnina i još služi za zabavu publice u nekim folklorističkim priredbama ili preko ekrana. Takvog đavla »klauna« znanost je raskrinkala: on nije postojao i ne postoji. Točno je tako, kažemo i mi kršćani: takav davao nikada nije postojao. Ali to ne kažemo u ime »znanosti«, koja, uostalom, o đavlu – ukoliko je on duhovno biće – ne može ustvrditi ništa, osim o takvoj njegovoj karikaturi, nego to kažemo u ime Biblije i nauke Katoličke crkve: takav postvareni je davao izmišljotina.

Ipak oprez prema pravoj i krivoj znanosti! Što se tiče đavla u vezi sa znanostu, treba da se ozbiljno upitamo što se time želi reći. Što se prodaje pod riječju »znanost«? Znanost ima svoju znanstvenu metodu koja se razlikuje prema disciplinama i područjima, ona je skromna u izražavanju o onome što je pronašla, ona ne prekoračuje svoje područje istraživanja i ne može suditi niti se želi izražavati o drugim područjima bilo kojega ljudskog znanja koje ne pripada njezinu području. Kriva znanost, a to je onda ideologija, želi suditi o svemu, čak i o nevidljivim duhovnim, tj. vjerskim realnostima koje ne može dohvatiti nikakvim znanstvenim aparatima ili načinima, jer pripadaju drugome redu stvarnosti, a ne ovom opipljivom materijalnom. Kemičar ne može reći kako »đavla nema«, najviše može ustvrditi: »ja ga u svojim kemijskim spojevima ne opažam«. Fizičar može kazati: »ja ga ne vidim u molekulama i atomima«. Ni kemičar, ni fizičar ni bilo koji pozitivni znanstvenik na temelju svojih istraživanja i spoznaja ne može znanstveno ustvrditi kako »nema đavla« ili »ima đavla«. On nije kompetentan za to. Neka on barata »znanostu«, ali »mudrost«, i to »Božja mudrost« sasvim je nešto drugo. I teološka znanost koja proučava vjerske istine, u nekom trenutku može napustiti mudrost, napose Božju mudrost, i spustiti se na razinu ostalih pozitivnih znanosti. I egzeget koji bi nam tumačio tekstove Svetoga pisma samo kao izvrstan filološki znanstvenik, koji bi odlično poznao svaku riječ iz Biblije i, što se tiče njezinih korijena, i komparativno, a ne bi nastojao prodirati u Božju mudrost Pisma i Poruke, ne može sam kompetentno govoriti o đavlu. Ovdje se ne želim upuštati u kritiku nekih novih publikacija, kao one Haagove *Abschied vom Teufel*. Jedno ostaje nepobitno: nikakav pozitivni znanstvenik u svojoj znanosti ne posjeduje instrumentarij da bi se mogao ispravno izraziti o stvarnostima koje pripadaju isključivo vjerskom području. Dakle, neznanstveno je u ime »znanosti« tvrditi: đavla nema.

Poprište je borbe čovjeka *slobodna volja*. Utjecaji su silni, često neodoljivi. I sv. Pavao jadicuje: »Ne činim dobro, koje bih htio, nego zlo koje ne bih htio, to činim« (Rim 7, 19). »Po unutrašnjem čovjeku s užitkom se slažem sa Zakonom Božjim, ali opažam u svojim udovima drugi zakon, koji vojuje protiv zakona uma mojega i zarobljuje me zakonom grijeha, koji je u mojim udovima. Jadan ili sam ja čovjek!« (Rim 7,

22-24). Rimski pjesnik Ovidije, koji nije bio kršćanin, ispovijeda isto: »Vidim što je bolje i odobravam, ali slijedim gore.« Sv. je Augustin tu borbu dramatično opisao u osmoj knjizi svojih *Ispovijesti*: »A ja, jadan vrlo kao mladić, jadan u početku same muževne dobi, još sam tražio od tebe čistoću i govorio: 'Daj mi čistoću i uzdržljivost, ali ne odmah!' Bojao sam se, naime, da me ne bi prebrzo uslišio i prebrzo ozdravio od bolesti požude, koju sam više volio zasititi negoli ugušiti... Govorio sam sam sebi u srcu: 'Evo neka odmah bude, neka odmah bude!' I s riječju sam već išao k odluci. Već sam gotovo učinio, ali nisam učinio... Još su me zadržavale ludosti nad ludostima i ispraznosti nad ispraznostima, stare prijateljice moje. Hvatale su me potajno za haljinu moje putenosti i tiho šaptale: 'Zar nas ostavljaš?' Pa onda: 'Od ovoga časa nećemo biti s tobom dovijeka!' Pa onda: 'Od ovoga časa neće ti biti dopušteno ovo i ono dovijeka!' I na što su me podsjećale ovime što sam rekao 'ovo i ono', na što su me podsjećale, Bože moj! Neka to izbriše iz duše sluge tvojega milosrđe tvoje! Na kakve su me prljavštine, na kakve sramote podsjećale! Ali već sam ih slušao mnogo manje nego napola.«

Opasnosti su, dakle, velike, jer čovjek se uhljebi, lijepo mu je biti u grijehu, teško mu je ostati bez starih zlih navada. To su te napasti, »zamke« i »verige« Zloga i čovjek se zapusti, zalijeni, srce otvrdne, savjest otupi, a opetovana navika postane zahtjev, tiranin. I događa se da ne prepoznamo istoga čovjeka: nekad je bio plemenit i osjetljiv u svojem sudu na pravo i nepravo, na dobro i zlo, trudio se da usadi u srce dobro, ali je zlo uhvatilo korijenje, preraslo, i taj se čovjek sada čak bori protiv dobra. Upao je u proturječje sa samim sobom, a zato i s Bogom. Zaista, dostojanstvo čovjekovo, napose dostojanstvo kršćanina u konkretnoj praksi, zaista je krhko; blago nosimo u »glinenim sudovima«. »Tko će me istrgnuti iz ovoga tijela smrtnoga? Hvala Bogu po Isusu Kristu Gospodinu našem« (Rim 7, 25). Krist Gospodin s Bogorodicom naša je nada i oslobođenje, a Zli je prijetnja kruta ropstva i propasti, samo što ne vidimo ako nismo budni, jer je skriven ili, štoviše, obučen u anđela svjetla da ga ne bismo opazili. Treba više reflektirati o svojem položaju u svijetu, treba se mnogo više moliti i odricati, jer pobjeda nad tako moćnim neprijateljem ne dolazi sama od sebe. Bilo bi naivno u tome smjeru misliti i očekivati uspjeh »deus ex machina«.

Naše pozitivne dužnosti

Završavamo razmatranje o prvoj od deset Božjih riječi, ali uz napomenu da ono ostane u srcu i dalje otvoreno i da svaki koji ovo čita i o tome razmišlja nastavi sam za sebe razmišljati i činiti.

Možemo postaviti donekle šokantno pitanje: *što se to s nama događa?* U situaciji promjene vrijednosti koju živimo, u kojoj je proces sekularizacije i laicizacije doveo do rastave osobnoga vjerskog uvjerenja od društvenoga javnog života, pri čemu su vjerska i ćudoredna pitanja snažno potisnuta u privatno područje, opći neduhovni mentalitet u ime slobode dopušta i zaštićuje gaženje ljudskoga dostojanstva. Mi kršćani moramo se uvijek iznova zaustaviti pred tim fenomenom i upitati: što se to zapravo s nama, s čovjekom, s kršćanima događa? Neki zloguki silovit uragan sve nam uništava.

Iz prve Božje zapovijedi upravljene čovjeku – meni i tebi – jasno izlazi da čovjek nije i ne može biti sam sebi bog. Čovjek sam sebi nije kadar odgovorno dati rješenja za temeljna i zadnja pitanja života (GS 10). On ne može sam sebe spasiti. Ne može sam sebe otkupiti. Ne može sam bez Boga svoj opstanak i svoj svijet privesti konačnome ispunjenju. To je nadasve uočljivo kada se prisprije granici života, koja se naziva

smrt i kroz koju treba da prođe svaki čovjek – i štovatelj Boga i ateist. Stoga je puna mudrosti ona kršćanska: »Čovječe, spomeni se svojih posljednjih stvarnosti pa nećeš nikada sagriješiti!«, ili one fra Tome Babića iz njegova vjeronaučnog priručnika godine 1726., *Cvit razlika mirisa duhovnoga*, koji nazvaše jednostavno »Babuša«, gdje u stihu na prvu Božju zapovijed ovako kaže: »Svrhu svega Boga ljubi, Tvoje duše ne izgubi!«

Ali tada više nemamo slobodna prostora! Gdje je zapravo moj kršćanski »slobodan prostor«: u srcu, u savjesti? Prije svega, na žalost, danas je bjelodano da i kršćanin živi kao da grijeha nema. Smisao za grijeh zaista umire i u srcu krštena čovjeka. Učiniti grijeh jest jednako kao ispiti šalicu kave ili čašu vode. Kršćanin, i sam zaveden sloganima »modernog«, »znanstvenog«, »progresivnog«, sve više usvaja protucrkveni mentalitet i, štoviše, postaje njegov nosilac. A taj je mentalitet izvanredno negativno nabijen za sve što dolazi od Crkve. I kršten čovjek više ne opaža koliko ga je zahvatio kult tijela, laičkog načina mišljenja, prilagođivanja okolini; sve mu to više ne dopušta mogućnost prostora za osobni slobodan izbor. Grijeh se svuda reklamira i nameće kao napredan, lijep, privlačiv, a krepost (ukoliko se još upotrebljava ta riječ) zastrašuje kao zastarjela, mračna, odbojna. Nevina djevojka npr. mora danas svoju nevinost lažno skrivati pred školskim kolegicama i kolegama da ne bi bila »manje vrijedna« i »manje iskusna« od njih.

U doba kada se čovjek hvasta da je sama sebe »oslobodio« od različitih fantoma prošlosti, ostaje zarobljen, nesposoban, velim, da sam osobno i neovisno odluči o nekome svomemu vjerskom ili moralnom ponašanju. I to je upravo to veliko zlo, »u sebi zlo« (*intrinsece malum*), kako bi se za grešnu situaciju svijeta izrazio teolog D. Capone. Zamamno, golicavo, uvijek iznova zavodljivo prikazivano u najrazličitijim varijantama, zlo koje naglavce postavlja temeljnu vrijednost: samo dostojanstvo čovjekove osobe, njegova temeljna prava pa ga zarobljuje »lancima i verigama« općega negativnog mišljenja i ponašanja, a to će isti čovjek – ukoliko opazi – proglasiti »solidarnošću« s drugima, ispravnom »inkulturacijom«. Ako je svjestan situacije, slab je da se opre silini utjecaja. Slogani kao: »što će mi drugi reći«, »svi će mi se smijati«, »izbacit će me iz svoje sredine« i sl., toliko su jaki da stvaraju egzistencijalni strah od izolacije. Upravo ne smijem biti »drukčiji« od njih, sugerira si kršćanin. Ali, čovječe, unatoč svemu, ti si kršćanin, ako se nisi odrekao svojega kršćanstva. Pozvan si da ploviš protiv struje, kad god je to potrebno da spasiš svoju osobu i u njoj više vrijednosti vjere i morala: prvi kršćani o kojima govori *Poslanica Diogenetu* dali su ti putokaz i smjer. Pozvan si da danas ti, ne netko drugi, životom požrtvovne ljubavi svjedočiš ljudske i kršćanske vrijednosti tom i takvom okolnom svijetu. Pozvan si da danas budeš izazov poput Krista Gospodina, koji se nije ustručavao – jer je bilo potrebno, izazvati i revolucionirati svoje suvremenike.

Radi se dakle, o zahtjevu *iskrena obraćenja* koje nam nalaže prva Božja riječ s prve ploče zapovijedi. Zašto se toliko bojimo? Zašto nemamo smisla za vrhunaravno? Što će nam uzmanjkati? Što je uzmanjkalo Andriji, Ivanu, Petru, Jakovu, Filipu, Natanaelu, Zakeju, Magdaleni kada su se konkretno odlučili slijediti Krista? I predali su se. Što im je uzmanjkalo? Sigurno, uzmanjkao je prijašnji egoizam, uгода sebičnosti. Ali tko god sebe i svoje strasti zataji; naime, tko napusti »kuće, ili braću, ili sestre, ili oca, ili majku, ili ženu, ili djecu, ili polje poradi Imena moga, stostruko će primiti i život vječni baštiniti« (Mk 19,29), obećava Gospodin. »Evo, na vratima stojim i kucam: poslušaj li tko glas moj i otvori mi vrata, ući ću k njemu i večerati s njim, i on sa mnom. Pobjednika ću posjesti sa njom na prijestolje svoje, kao što i ja, pobijedivši, sjedoh s Ocem svojom na prijestolje njegovo« (Otk 3,20-21).

Božje su, dakle, ruke otvorene da zagrlje rasipnoga. Ovisi o njemu hoće li napusti-

ti ono krdo svinja, one posebne idole, kumire, vratiti se i ponovno baciti u Očev zagrljaj. Oslobođenje je ponuđeno. Uvjeti su jasni, poziv je snažan: »Ne klanjaj im se niti im služi« (Izl 20,5). Bog je »bogat milosrdem« (Ivan Pavao II.), uvijek iznova pruža ruke, naginje se da bi nas izvukao iz ponora i oslobodio iz opasnih ruševina. Naravno, i opet ovisi o rušiocu hoće li dopustiti da mu Bog ljubavi ponovno sazida razrušeni grad.

Na pokajanje i odluku da se iz temelja promijeni život (*metánoia*) Bog odgovara oprostjenjem grijeha (Dj 2, 38; 3, 19; 5, 31). Tek nakon takva zaokreta natrag od naših kumira i idola k Bogu živomu (*epistréphein*) (Dj 14,15; 26,18; 1 Sol 1,9) počinje pravi život, »vita vera«, što je Ignacije savršeno iskusio i ubilježio u *Duhovnim vježbama* (br. 139). Ali i današnji kršćanin kao i židovi ima neki »veo na srcu«. Obraćenjem veo pada (2 Kor 3,16). Ne dao Bog da se tvrdokornost današnjega kršćanina kao ono u židova još više ukruti, još više zatvori u sebe i pretvori u pravu nevjeru, u ateizam, ne načelni, nego u praksi (Dj 28, 24-27).

Ne znamo li u čemu je *srž* obraćenja? Gospodin nas je o tome nedvoumno poučio: »Zaista, kažem vam, ako se ne obratite i ne postanete kao djeca, nećete ući u kraljevstvo nebesko« (Mt 18,2-3). Krist zabacuje krivu farizejsku zrelost, zabacuje zrelost modernoga čovjeka koja je dovoljna samoj sebi. Farizej svih vremena, današnji tzv. zreo čovjek (*der mündige Mensch*) jest čovjek zatvoren u sama sebe, sebi dovoljan, sebi velik, važan, siguran i osiguran, uvjeren u sebe i u svoj svijet. Krist žigoše tu sigurnost i osiguranje, uvjerenje, lažnu veličinu, gordost, samodostatnost. Nasuprot tome kao model stavlja *dijete*. Zašto dijete? Jer nam želi predložiti djetetov stav kao temeljni uvjet bez kojega nema spasenja. Dijete je bespomoćno, samo ništa nema i ništa ne može. Takav je bio stav onih »anavim« iz Biblije, tj. siromaha, nemoćnih, odbačenih. U tom je duhu i naša Gospa izrekla svoj »Veliča« (*Magnificat*). Taj je hvalospjev izraz upravo iste djetinje bespomoćnosti: »Službenica sam Božja«. I u tome je *sržnost*, bit, jezgra iskrenog i istinskog obraćenja; čovjek u svojoj bespomoćnosti – točno u smislu prvoga blaženstva: »Blago, siromasima duhom« koji ništa sebi ne pripisuju, koji ništa od sebe ne očekuju, koji su posve predani Bogu i od njega očekuju sve, »njihovo je kraljevstvo nebesko« (Mt 5,1). Taj i takav čovjek u svojoj bespomoćnosti poput asiškog siromaška ili stvarnog prosjaka sv. Benedikta Labrea, posve je otvoren da sve primi od Boga.

Čime smo to sve opterećeni da nam takav stav nije domać, nego izvanredno stran? Da nam on jednostavno nije moguć? Ali Bogu je sve moguće. Njemu je moguće da nam udijeli da budemo opet kao dijete, ponovno mali pred Bogom, otvoreni, bespomoćni, pa makar nam je 45 ili 85 godina, pa makar smo u životu stekli mnoge ljudske kvalifikacije, i ljudi nas visoko uzdizali. Nužno je za naš spas – vječni spas – napustiti sve naše veličine i sva osiguranja, sve kumire, idole i lažne bogove, te s Njegovom milošću ponovno pred Bogom postati nemoćno dijete. Djetetu je sva sigurnost i sve osiguranje otac, a sva ljubav mati. Bog je neusporediva sigurnost i neizmjeriva dubina ljubavi: On je i Otac i Mati (Ivan Pavao I.). Ali tu je i Bogorodica – Majka Crkve da nas zagovori. Naći, dakle, uz pomoć službenice Božje, u Kristovoj milosti koje ne nedostaje, u vjeri da nas vodi snaga Duha Svetoga, naći izgubljeno Božje djetinjstvo u apsolutnome povjerenju u Boga ljubavi – to je *zadatak*, to je *smisao* prve Božje riječi: »Ja sam Gospodin Bog tvoj (...), nemaj drugih bogova uz mene. Ne pravi sebi urezana lika niti kakve slike onoga što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom. Ne klanjaj im se niti im služi« (Izl 20, 2-5).⁹

⁹ To razmatranje, s nekim preinakama, sadrži četiri poruke koje je autor izrekao s Radio-Vatikana 23. i 30. studenoga 1984., te 7. i 14. prosinca 1984.